

Tetiana Polozova

*Doctor of Economic Sciences, Full Professor,
Head of the Department of Economic Cybernetics
and Economic Security Management
Kharkiv National University of Radio Electronics*

Nina Dovgopol

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Economic Cybernetics
Kharkiv National University of Radio Electronics*

Полозова Т.В.

*д.е.н., професор,
завідувач кафедри економічної кібернетики
та управління економічною безпекою
Харківського національного університету радіоелектроніки*

Довгопол Н.В.

*к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
та управління економічною безпекою
Харківського національного університету радіоелектроніки*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-295-1-92>

MONITORING THE COMPETITIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE IN THE CONTEXT OF ENSURING ECONOMIC SECURITY

МОНІТОРИНГ КОНКУРЕНТНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний стан розвитку економіки України характеризується негативним впливом факторів, серед яких найбільш вагомими є військові дії на території країни, наслідки світової фінансової кризи та пандемії COVID-19, підвищення інтенсивності конкурентної взаємодії між підприємствами на ринку, зниження рівня їх економічної безпеки. За таких умов моніторинг поведінки підприємств на ринку як економічних агентів потребує розробки та використання науково обґрунтованих підходів, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Теоретико-методологічні аспекти економічної поведінки підприємств досліджувалися Н.П. Карачиною [1]. Теоретико-методичні підходи до розвитку конкурентоспроможності підприємства на основі стимулювання їх інноваційно-інвестиційної активності розглянуто у роботі Д.М. Стеченко [2]. Конкурентну активність як складову конкурентної політики підприємства досліджено у роботі Г.А. Федірко та С.К. Овчарової [3]. Проте результати наукового пошуку свідчать про те, що у сучасній науковій літературі немає єдиного підходу до моніторингу конкурентної активності підприємства на ринку, що обумовлює необхідність подальших наукових досліджень в межах даної проблематики.

Метою дослідження є розробка методичного підходу до моніторингу конкурентної активності підприємства в контексті забезпечення економічної безпеки.

Результати попередніх досліджень дозволили визначити, що одним із поведінкових аспектів економічних агентів на ринку є їх активність у конкурентному середовищі [4].

На думку Д.О. Мардар економічна активність підприємства представляє собою «стан діяльності підприємства, при якому забезпечуються стійкі економічно обумовлені темпи його розвитку і відтворення» [5, с. 254].

Науковці Г.А. Федірко та С.К. Овчарова пропонують під конкурентною активністю підприємства розуміти «макро- та мікроекономічні параметри діяльності підприємства з урахуванням фактору часу, тобто цей показник відображає не ситуаційні, а довготривалі стосунки й тому належить до стратегічних характеристик» [3]. При цьому автори наголошують, що конкурентна активність «проявляється безпосередньо через зміну її рівня (інтенсивності) в часі, є наслідком дії сукупності суб'єктивно-об'єктивних чинників та оцінюється з позиції внутрішньо-зовнішнього середовища підприємства на ринку» [3].

Не можна погодитися з формулюванням, що конкурентна активність підприємства – це параметри діяльності підприємства, проте підтримуємо думку, що конкурентна активність проявляється через зміну її рівня у часі. Тому на основі проведеного аналізу у даному дослідженні пропонується під конкурентною активністю підприємства розуміти його економічну активність у конкурентному просторі під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

У межах запропонованого підходу моніторинг конкурентної активності підприємства в контексті забезпечення економічної безпеки передбачає реалізацію таких етапів: формування інформаційно-аналітичної бази для проведення моніторингу; формування системи часткових та інтегральних показників; розрахунок значень часткових (ЧП) та інтегральних (ІП) показників; визначення конкурентного рейтингу підприємства за кожним частковим показником (КР_{чп}); визначення загального конкурентного рейтингу підприємства (ЗКР); визначення рівня конкурентної активності підприємства в контексті забезпечення економічної безпеки (РКА); висновки за результатами моніторингу.

Систему інтегральних і часткових показників, що впливають на рівень конкурентної активності підприємства, наведено в таблиці 1. Наведений перелік не є вичерпним і може бути доповнений в залежності від мети проведення моніторингу.

Конкурентний рейтинг підприємства за кожним частковим показником (КР_{чп}) розраховується як сума місць, що зайняло підприємство окремо за кожним частковим показником [6, с. 62]:

$$КР_{чп} = \sum_{j=1}^m M_j, \quad (1)$$

де M_j – місце, зайняте підприємством при оцінці за j -м частковим показником, що увійшов до конкретного інтегрального показника.

Загальний конкурентний рейтинг підприємства за інтегральним показником (ЗКР) визначається за формулою:

$$ЗКР = \sum_{i=1}^n КР_{чп_i}. \quad (2)$$

Рівень конкурентної активності підприємства в контексті забезпечення економічної безпеки (РКА) характеризує поведінку підприємства у конкурентному просторі з урахуванням впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища та кількісно вимірюється зміною загального конкурентного рейтингу підприємства (ЗКР) у динаміці:

$$РКА = \frac{ЗКР_{(t-1)}}{ЗКР_{(t)}}, \quad (3)$$

де $ZKP_{(t-1)}$, $ZKP_{(t)}$ – загальний конкурентний рейтинг підприємства у попередньому та поточному періодах відповідно.

Таблиця 1

Система показників для моніторингу конкурентної активності підприємства в контексті забезпечення економічної безпеки

Інтегральний показник (ІП)	Частковий показник (ЧП)
1. Наявність і використання інноваційно-інвестиційних ресурсів підприємства (ІП ₁)	1.1 Коефіцієнт нематеріальних активів
	1.2 Частка довгострокових фінансових інвестицій у загальній вартості капіталу
	1.3 Фондовіддача нематеріальних активів
	1.4 Частка нематеріальних активів і довгострокових фінансових інвестицій у загальній вартості сукупних активів
2. Ефективність використання ресурсів підприємства (ІП ₂)	2.1 Фондовіддача основних засобів
	2.2 Фондоозброєність праці
	2.3 Коефіцієнт оборотності оборотних засобів
	2.4 Тривалість одного обороту оборотних засобів
	2.5 Продуктивність праці
3. Рентабельність активів і капіталу підприємства (ІП ₃)	3.1 Рентабельність акціонерного капіталу
	3.2 Рентабельність використаного капіталу
	3.3 Рентабельність активів
	3.4 Маржа прибутку
	3.5 Маржа валова
4. Фінансовий стан підприємства (ІП ₄)	4.1 Коефіцієнт покриття
	4.2 Коефіцієнт ліквідності
	4.3 Ліквідність акціонерного капіталу
	4.4 Коефіцієнт платоспроможності
	4.5 Коефіцієнт структури капіталу
5. Ринкові позиції підприємства (ІП ₅)	5.1 Частка обсягу реалізації продукції і-го підприємства в сукупному обсязі реалізації продукції підприємств у вибраному сегменті
	5.2 Рентабельність продажів
	5.3 Рентабельність виробництва
	5.4 Рентабельність продукції
	5.5 Прибуток на одного працівника

Джерело: розроблено авторами

Значення даного показника більше за «1» свідчить про підвищення рівня конкурентної активності підприємства та його економічної безпеки; менше за «1» – про зниження рівня його конкурентної активності та економічної безпеки; якщо дорівнює «1» – про збереження рівня конкурентної активності та економічної безпеки. За результатами моніторингу можна зробити відповідні висновки: збільшення даного показника у динаміці характеризує підвищення рівня конкурентної активності підприємства в контексті забезпечення економічної безпеки. Серед підприємств-конкурентів найбільш активним буде підприємство з максимальним значенням показника РКА.

Запропонований підхід дозволяє здійснити моніторинг конкурентної активності підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки. Суттєвою перевагою запропонованого підходу є те, що інформаційним забезпеченням розрахунку часткових показників є дані фінансової звітності підприємства (форма № 1 «Баланс», форма № 2 «Звіт про фінансові результати»). Даний підхід призначений для використання на промислових підприємствах (у формі акціонерних товариств) певної галузі.

Література:

1. Карачина Н.П. Економічна поведінка машинобудівних підприємств: теорія, методологія, практика управління: монографія. Вінниця : Книга-Вега, 2010. 416 с.
2. Стеченко Д.М. Стимулювання інноваційно-інвестиційної активності розвитку конкурентоспроможності підприємств. *Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. праць*. 2012. Вип. 25. С. 114-120.
3. Федірко Г.А., Овчарова С.К. Конкурентна активність як складова конкурентної політики підприємства. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: зб. тез доп. I Міжнародної наук.-практ. конф.*, 23 квіт. 2020 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2020. С. 80-81.
4. Полозова Т.В. Методичний підхід до оцінки економічної активності підприємств у конкурентному середовищі. *Економіка і право*. 2019. № 1 (52). С. 68-73.
5. Мардар Д.О. Важливість підвищення економічної активності підприємства. *Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених*, 11-12 квітня 2014 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. С. 253-255.
6. Лисенко Н.О., Білошкурська Н.В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки агропромислових підприємств : монографія. Умань : ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2014. 257 с.